

HODNOTY „NEVYUŽITÉ TRADICE“ (Poznámky k *Literární historii* Felixe Vodičky)

DOBROMIR GRIGOROV

Následujícími poznámkami se pokusím nastínit několik konkretizací literární historie, které jsou vzdáleně obsaženy nebo přímo zmíněny v polemice mezi Felixem Vodičkou a Ladislavem Štollem z konce r. 1966 a z počátku r. 1967 zveřejněné v *Literárních novinách*.¹ Dále se pokusím doplnit obrysy vědecké sebeidentifikace literární historiografie F. Vodičky ve vztahu k pozitivismu. Vztah mezi dědictvím a jeho konkretizacemi se v případě mladého strukturalisty z r. 1942 možná neshoduje s tradičním přístupem konfrontace dvou vědeckých systémů. Svědčí o tom literárněhistorické celky (*autor, národní literatura, období*) vybrané mladým teoretikem literární historie, aby byly předefinovány.

Diskuse byla vyvolána jednak sedmdesátým výročím narození Romana Jakobsona, jednak byla podmíněna nově vydanou monografií L. Štolla věnovanou dědictví formalismu a strukturalismu a vztahu mezi nimi.² Polemika začala připomenutím konkrétních „předpokladů, aby se vztah k Jakobsonovi utvářel stejně pozitivně“, a odstraněním „nejasnosti a zamlženosti českých vztahů k němu“ (F. Vodička). Obhajoba závažnosti jeho významu pro českou meziválečnou kulturu byla zdůvodněna převážně přínosem vědce pro interpretaci staročeské literatury, versologie a lingvistiky. Nelze pominout, že se v polemice nekonfrontují dva vědecké portréty ruského filologa související dejme tomu s rozdělením lingvistiky a literární vědy, ale portréty podmíněné pojetím příslušnosti. Na jedné straně L. Štoll věnuje pozornost diskusi Romana Jakobsona se St. K. Neumannem v polovině 20. let z důvodu „formalistické pravověrnosti“, tedy na základě měřítká jednoznačně ideologického rázu. Na straně druhé se F. Vodička obrací k raným textům Jakobsona jakožto k předběžným a přípravným nebo přímo k pracím příslušejícím Pražskému kroužku (*Základy českého verše, Problémy zkoumání literatury a jazyka* aj.).

Vracím se k vybranému polemickému příběhu s vědomím, že se jím aktualizují především otázky souvztažnosti mezi formalismem a pražským strukturalismem, a také s vědomím, že je diskuse mezi F. Vodičkou a L. Štollem z tohoto hlediska srovnatelná s polemickou obhajobou sémantického gesta, kterou provedl Milan Jankovič,³ nebo s aktualizací vztahu mezi „přesnými metodami“ a jejich použitelností v humanitních vědách.⁴ Táž souvztažnost se stala dokonce terčem jazykového obratu „světonázorového nazírání na literaturu“ v polemice J. Mukařovského a V. Dostála.⁵

Oficiální literární kritika rozebírala dědictví strukturalismu v jeho přímé souvislosti s účastí ruských formalistů na publikační činnosti Pražského lingvistického kroužku. Z toho vyplývala hodnocení, která buď ztotožňovala raně formalistický přístup k literárnímu dílu se strukturalismem, nebo uváděla první i pozdější práce prvních dvou generací českých strukturalistů do vztahu jednoznačné závislosti na ruské literární vědě. Tím docházelo jednak k zjednodušení vztahů mezi oběma vědeckými metodologiemi, jednak k ideologické unifikaci, na jejichž základě se společenské postoje mísily s výsledky vědeckých rozborů. Vybraná polemika je také příkladem rozporného chápání historického myšlení o literatuře, rozporného ve své neschopnosti „oddělit historické hodnoty děl od jejich ideologických stránek“, jinými slovy příkladem neschopnosti projevující se v zamítnutí adekvátního umístění díla do příslušného historického kontextu. Největší pozornost se věnuje dvěma klíčovými pojmům v polemice – objektivitě a historickým kritériím hodnocení. Tyto termíny jsou ve vztahu vzájemně podmíněnosti, ale také nadřazenosti: objektivita se určuje na základě měřítek různého formátu a různé povahy. Historický smysl konkrétního jevu nebo textu by byl postižitelný v případě, že se rozebírá jako součást širšího „programového úsilí“ nebo jako příznačný jev pro určitý poetologický systém jím podmíněný. Historické hodnocení nemá oprávněnost vědecké metodologie (a v tomto smyslu i objektivity) v případě, že se řídí literárním vkusem individuálním, nebo podle Felixe Vodičky v případě, že nepatří mezi celky, z kterých se skládá literární historie a literární struktura.⁶ V opačném případě se vnučování osobního vkusu bez ohledu na škody, které působí, jeví jako „útek k zdánlivým historickým kritériím“ (M. Červenka). Výsledkem prosazování subjektivní sympatie nebo antipatie je jednoznačné odstranění konkrétního historického jevu z oblasti obecného kulturního povědomí.

Jazyk obou polemizujících stran obsahuje několik společných opěrných bodů, ale každá strana definuje odlišným způsobem pojetí objektivity, historických měřítek, metodologické motivace, pravdivosti poznání historického dění, dialektiky, marxismu nebo „patosu lidské tvůrčí aktivity, lidského hledání, tápání a nalézání“. Odlišnost obsahu prozrazuje dvojí způsob hodnocení samotných historických kritérií. Strukturalistický projekt Felixe Vodičky nepopisuje měřítko hodnocení jako předem daná, ale jako výsledky „svízelné cesty poznání“. Každý jev, prvek nebo fragment skutečnosti není předem daný ve své samozřejmosti a podléhá nevyhnutelně pomalému procesu vnímání. Výsledek tohoto procesu objevování v žádném případě neposkytuje záruky definitivního poznání. Na druhé straně se vyhraňuje očekávání a patos předem „poznané pravdy“, předem daných vodítek, jež zabezpečují zdařilé důsledky a závěry. Z tohoto rozlišení vyplývá nemožnost vytvoření základů konstruktivní diskuse, a proto komentuje F. Vodička neústupnost svého odpůrce jako neochotu vnímat: „Aniž začal něco zkoumat nebo ještě dříve, než začne něco zkoumat, zná konečné hodnocení.“⁷ Jazyk polemiky se konstruuje do určité míry na základě blízkosti pojmosloví pod vlivem ideologického prostředí a jeho dominujícího slovníku terminologického. Z toho důvodu se různé události v českých kulturních dějinách (jako byla například Liblická konference v r. 1963) vepisovaly do obecnějšího kódu společenské komunikace z důvodu větší srozumitelnosti poselství. Tak se nečekaně přiřčeno dílo Franze Kafky k marxistickému dědictví, což je mimo jiné postup ostře kritizovaný vůdčími politickými osobnostmi v současnosti. Podobným pojmoslovím se v polovině 40. let formulují první estetické projekty poválečné české kultury. V té době se pojmy jako „umělecký a literární realismus“ objevují v různých podobách, které jsou diferencovány svými interprety (proto není divu, že nad nimi v té době přemýšlí i Milada Součková).

Druhý příklad je z r. 1945, kdy byl obsah socialismu definován v odlišných verzích Václavem Kopeckým a Václavem Černým, budoucím katem a jeho obětí.⁸

„Svízelná cesta“ historického poznání se v 60. letech funkčně konfrontuje se zúženým pojetím ideologie jediné jako systému politických tezí; snad za touto konfrontací vysvítá protiklad mezi pochopením ideologie jako předem dané soustavy pojmů a jejím popisem pomocí základních příznaků, jako jsou proměnlivost, různorodost a protikladnost. V této souvislosti se literární historie neomezuje jen na výklad politických vlivů na literaturu, neboli řečeno slovy raného ruského formalismu, neomezuje se jenom na to, čím by se literatura neměla zabývat. Ideologie jsou neustále měnící se soustavy kulturně-historického, politického, estetického nebo čistě literárního druhu, které se realizují autorstvím jako jednou z jednotek literární struktury.

Příznak proměnlivosti podává jiné možné vysvětlení vědomí nesamozřejmosti historického smyslu, vědomí projevujícího se v obhajobě pojmu sémantického gesta. Stručný přehled polemik souvisejících s termínem odkazuje nejen k pokusům rehabilitovat sémantické gesto z funkčního hlediska, tedy k pokusům a komentářům jeho operacionalizace. Za polemikou by se snad ukázala nejen vědecká argumentace, ale také axiologická a ideologická motivace. Stejně jako Felix Vodička i Milan Jankovič obhajuje nejen pouhý pojem, ale i celkové pojetí strukturální analýzy, jejímž rámcem se termín vysvětluje a motivuje. Teoretický koncept má prvořadou úlohu reprezentativního a synekdochicky chápaného znaku Pražské školy v ideologických polemikách na konci 50. let a v 60. letech. Možná z toho důvodu se ve zmíněné obhajobě dává přednost vztahu mezi realitou díla a jejími možnými prototypy.⁹ Oficiální ideologičtí kritikové zaměňují „významotvorný princip“ literárního gesta s principem poznání vněliterárních ideologických soustav. Odmítnutí termínu se opírá o spojení ideologematu a poznání, o kauzální spojení s obecným pojetím ideje, která vyplývá z poznání empirické reality a je přímým výsledkem tohoto poznání. U Jana Mukařovského právě „vztah k realitě“ hraje důležitou roli při zjišťování významu autora v individuálním výběru jednotek smyslu uměleckého díla.¹⁰ Napětí mezi ideologickým systémem a sémantickým gestem se udržuje právě společným styčným bodem, tedy figurou autorství.

Předmět diskuse nevyklučuje souvztažnost s neliterární realitou. Sémantické gesto se nevysvětluje jediné v původních metodologických hranicích kontextu jeho vzniku, protože poskytuje literárnímu dílu výjimečně široký prostor realizace. Proto ještě motorická povaha básnického gesta – první opěrný bod Jana Mukařovského z 20. let, který byl později označen jako základní významotvorná jednotka – nevyhnutelně spěje ke konečnému bodu. Motorické gesto – na rozdíl od pojetí Cl. Bremonda – obsahuje nutnost realizace básnického textu aktem čtení. Tím se předurčuje i fungování sémantického gesta jako organizujícího principu, který zůstává stranou a neúčastní se konfrontace mezi formálními a obsahovými příznaky díla, který překonává antinomické konfrontace ve jménu uskutečnění literárního díla a který přesahuje metodologicky omezující pojetí soběstačnosti. Tímto se potenciální energie textu natrvalo spojuje se svým působením na osobnost a společnost. Důkazy tohoto spojení spočívají ve výběru literárních textů rozebíraných Janem Mukařovským, které poukazují na použitelnost termínu. Použitelnost pojmu „sémantické gesto“ je myslitelná nejspíš v interpretaci literárněhistorických příběhů konfrontujících v literárním dění volbu a zřikání se angažovanosti. Kromě toho termín zdánlivě provokuje interpretaci, protože každý akt operacionalizace je důkazem literárněkritické sebejistoty. Sémantická energie literárního textu možná nepodléhá

vždy zaručeně naši sebedůvěře a našim schopnostem. Konstrukce interpretace neručí vždy za soulad mezi metajazykem a významovou dynamikou díla, a to z toho důvodu, že sémantická energie není samozřejmě postižitelná. Snad proto se na začátku 90. let Milan Jankovič k polemice vrací navržením dvou druhů uskutečnění smyslu literárního textu. Uspořádává je do klasické strukturální dvojice a do dvou rovin, které v sobě obsahují všechny možné významy literárního díla. První z nich je rovina rozehraného významu (enacted meaning) a druhá obsahuje sféru výsledného významu (resultative meaning). Ve sféře výsledného významu hraje idea roli obecnějšího činitele a v rámci rozehraného významu plní tuto funkci sémantické gesto.¹¹

Hodnocení strukturalismu z marxistického hlediska často zjednodušovalo vztah mezi ruskou a českou literární teorií. Dokonce byla strukturalistická metodologie často komentována jako podmíněná vůči ruskému formalismu, aniž bylo zmíněno, do jaké míry byl přístup k dílu u formalistů užitečný nebo aktuální v českém prostředí v polovině 20. let. Jinými slovy se oba metodologické systémy uváděly do vztahu jednoznačné odvozenosti, z čehož vyplývalo jejich částečné ztotožnění. Také se genealogie obou vědeckých metodologií určovala na základě zmíněného připodobňování. V interpretaci marxistické kritiky byly vědecké systémy nedeterministického druhu myslitelné jedině v jejich konfrontaci vzhledem k pozitivismu. K tomu samozřejmě přispěla i rétorická výzva mladých formalistů vůči dědictví předformalistické estetiky, a tím rétorická sebeidentifikace rozhodně ovlivnila současné a pozdější interpretace ruské literární vědy.¹²

V posledních letech se například polemika mezi formalisty a literární kritikou marxistickou v Rusku v r. 1927 komentuje odlišným způsobem: „Do té doby se ruská a západní věda soustřeďovaly na vyhledávání viditelných rozdílů mezi formalismem a pozitivismem, ale je nutné si uvědomit, že vyhranění formalistů od pozitivistů bylo příznakem soupeření. V určitém smyslu byl ruský formalismus pozitivnější než pozitivismus. (...) Jinými slovy: ruský formalismus se jeví jako typický vynález modernosti. Je technický, exaktní, v určitém slova smyslu i pedantický, vědecký a chladný jako pozitivismus, ale odlišuje se od pozitivismu tím, že se zřiká víry v encyklopedické znalosti a genetické vysvětlení zděděné osvícenskou tradicí, která věnuje pozornost podnebí, přírodním podmínkám, rasám, dějinám.“¹³

Tento proces začíná již koncem 20. let a po druhé světové válce se tato extrémní konfrontace petrifikuje. Zde chci upozornit na závažnost popularizace strukturalismu ruskými formalisty¹⁴ a později rovněž na důležitou roli, kterou sehrály i kritické reflexe věnované jejich raným textům. Pražská škola se popularizuje v závislosti na přirozené vybíravosti každého nového prostředí, ve kterém se ocitají její teze a závěry. Přenosem se nevyhnutelně ztrácí určitá informace, ačkoli je část z ní bohužel podstatnější. V tomto smyslu známý výklad V. Erlicha o ruském formalismu určuje nejen chápání tohoto přístupu v literární vědě, ale také fragmentární poznávání strukturalismu. V českém prostředí a v zahraničí se tato situace postupně mění s třetí generací následovníků nebo znalců Pražské školy (M. Jankovič, M. Červenka, L. Doležel, Kv. Chvatík, M. Grygar; J. Stridter, H. Schmid, W. Schwarz, P. Steiner aj.). Porovnávání formalistů a strukturalistů vede občas k jejich částečné unifikaci, ačkoli z jiných důvodů začíná tento proces také ve 20. letech. Distancování se od zmíněné unifikace byl jedním z možných podnětů pro Jana Mukařovského k recenzi českého překladu *Teorie prózy* V. Šklovského.¹⁵

Porovnání pozitivismu a strukturalismu vyžaduje upřesnění jejich vědecké sebeidentifikace. Ve své stati *Strukturalismus v estetice a ve vědě o literatuře* určuje Jan Mukařovský rozdíl mezi filozofií a ostatními vědami především na základě jejich odlišných „pracovních pravidel“. „Strukturalistická vědecká práce se pohybuje (...) vědomě a záměrně mezi dvojitými krajními mezemi: z jedné strany jsou filozofické předpoklady, z druhé materiál.“ Stav vědeckého poznání na začátku 20. století dokazuje metodologickou neschopnost filozofie obsahovat v sobě klíče, jež by zachovaly její postavení dominující vědy. V podobné situaci filozofický projekt pozitivismu počatý Augustem Comtem a zastupovaný v uměnovědě Hippolytem Tainem nenavrhuje žádná aktuální východiska. Předpokladem k obnovení vědecké metodologie byla větší pozornost věnovaná jednak konkrétnosti a popsateľnosti látky rozboru, jednak převaze indukce.

Projekt literární historie je jedním z výsledků činnosti Pražské školy, který zásadně odlišuje strukturální myšlení o literatuře od formalismu, nebo aspoň od jeho rané fáze. Unifikace vyžaduje návrat k literární historii F. Vodičky z hlediska jejího vztahu k pozitivistickým dějinám umění. Pokud je strukturalistická literární historie ve svých záměrech myšlena nedeterministicky, proč souvisejí literárněhistorické celky u Felixe Vodičky se základními pojmy pozitivistické historiografie? Vystává otázka, nakolik se vztah mezi dědictvím a jeho zpřítomněním již nepopisuje pomocí konfrontace nebo totožnosti, ale postupným přeformulováním.

Ve studii *Literární historie, její problémy a úkoly* (v její první verzi z r. 1942) věnuje F. Vodička pozornost „dlouholeté tradici vědeckého úsilí“ popsat metodologii literární historie. Studie obsahuje „historický přehled“, který chybí v druhém a třetím vydání textu a dosud je považován za pouhý popis faktologický.¹⁶ Překvapivě v tomto „přehledu“ jsou poznamenány stopy, které předcházejí vědeckou sebeidentifikaci strukturalistické literární historie. Proto popis minulosti „literárního dějepiscectví“ výběrově poukazuje na výsledky hledání, které mají teleologickou povahu. Tak například „Tainova teorie přinesla literární historii po prvé souhrnnou formulaci jejich cílů a úkolů.“¹⁷ Vyhledávání vlastní sebeidentifikace na základě pozitivistické argumentace pokračuje formulováním „vědeckého základu“ (vědeckosti) pozitivistické metodologie, vědeckosti, která byla F. Vodičkou spatřována „v souhlase s přírodovědeckým bádáním a kausálním výkladem faktů“ jakožto nevídaná do té doby. Vývoj vědy se konečně vyhnul spekulacím a filozofickému zaujetí romantickou literární historií. Třetí opěrný bod při výkladu předchozích fází literární historiografie je souvztažnost a vymanění estetických prvků vůči deterministické závislosti na individuální psychologii. Vodičkův výklad koncepce Emila Hennequina vede k závěru, že již u žáka H. Taina jsou naznačeny první *otázky ohlasu díla*, ale „nebyly literární historií využity“: „Psychický svět básníkův není jen prostředníkem mezi obecnými příčinami a dílem, ale sám má rozhodující účast na útvaru díla, takže genius a osobnost jsou tu vymaněni z deterministické závislosti. (...) Umělec není jen trpným produktem prostředí, ale naopak svým dílem, jež je výrazem jeho psychické individuality, si prostředí vytváří, nalézá si své publikum, které v jeho díle vidí znak, odpovídající psychickým dispozicím těch, kdož dílo vnímají.“¹⁸ „Využití tradice“ rozhodně neodkazuje ke konfrontaci se samozřejmým vztahem k dědictví, ale k „svízelnému hledání“ sebeidentifikace vědecké minulosti. Porozumění této minulosti může teprve přispět ke zdařilé formulaci nových úkolů a cílů.

Závěrem se pokusím v tezích shrnout možné styčné body pozitivistické vědecké axiologie a badatelské motivace Felixe Vodičky. Za prvního strukturalistu zdědil zúžení funkcí literární

historiografie proměněné v zjednodušené „samoučelné hromadění materiálu“, ale je motivován impulzem získat vnitřní smysl a vědeckou povahu historického myšlení. Stejnou motivací je veden H.-R. Jauss v Německu koncem 60. let. V tomto smyslu se projekt F. Vodičky neopírá o utopickou univerzálnost vědy – základní argument filozofického pozitivismu 19. stol. (A. Comte) –, ale potvrzuje důvěru ve vědecké poznání. Výchozím bodem této důvěry je urovnání vztahu mezi deterministickým vnímáním díla a extrémním odmítnutím předurčenosti.

Za druhé literárněhistorický výzkum je proces hledání. V r. 1865 Hippolyte Taine v první kapitole *Filozofie umění* vyjadřuje své rozhořčení nad mravními sankcemi v estetice: jedinou povinností vědy je podle jeho názoru konstatovat a vysvětlit, a k tomu nepatří poučování a předpisy.¹⁹ Proto je proces zkoumání procesem hledání, které nemůže předvídat konečné výsledky. Naopak předvídatelnost vědeckých závěrů znemožňuje poznání jako způsob lidského sebeuplatnění.

Za třetí podstata umění se určuje jednak některými obecnými rysy všech děl, jednak neopakovatelností každého z nich. Funkce a motivace pozitivistického nazírání spočívá v diferenciaci umění mezi ostatními výtvy lidského ducha. Realizace tohoto záměru je znemožněna nejen v pozitivistické filozofii, ale i v estetice 19. století – její předmět zkoumání vylučuje důkazy neopakovatelnosti artefaktu. Právě s tím souvisí snaha O. Zicha věnovat pozornost zvláště hudbě, divadelnímu umění a básnictví.

Za čtvrté v historiografii H. Taina se podstata sochařství, malířství a poezie určuje na základě jejich důležité funkce – reprodukce vztahů. Například v grafice soustava vztahů spojuje části lidského těla, přičemž nejde o jednotlivé fragmenty těla, ale o logiku celku. Kromě reprodukce vztahů obsahuje dílo i jejich možné proměny. Funkční podmíněnost umění a jeho dominanty nahrazují filozofické pojetí podstaty. Základní příznak díla se definuje jako hodnota podmíněná předem určenými vztahy.

F. Vodička nevytváří obecně platný („vše vyčerpávající“) projekt a nepovažuje strukturální metodologii za univerzální pro „systém a praxi literární historie“. Důvod spočívá v dynamickém pojetí literární struktury, které zpochybňuje jednak deterministický přístup, jednak přehnanou sebejistotu kritické praxe. Dynamická struktura ovlivňuje také sebeidentifikaci strukturalismu jako systému interpretace vylučujícího nároky na obecnou platnost. A možná proto definuje své zásady i ve vztahu k pozitivismu. Proto kauzalita a „vše vyčerpávající encyklopedičnost“ nejsou uspokojivě postačující měřítka, která definují vztah literárněhistorické koncepce strukturalismu k jejímu dědictví.

Summary

Dobromir Grigorov: Significance of “Inactive Tradition” (Notes on Felix Vodička’s History of Literature)

The article describes the Felix Vodička’s concept of literary history again but as a way of rethinking the positivism in the literary theory. The relationship between structuralism and positivism in the field of literary history is analyzed not in terms of confrontation but of communication because every gesture of non-determinist mind includes the memory for determinism. The structuralist concept of literary history needs the positivistic point of view because of its own scientific identification.

-
- ¹ F. Vodička: „Ne jen jubilejné“, *Literární noviny* 15, 1966, č. 41, s. 5; L. Štoll: „Političnost skutečná a domnělá“, *Literární noviny* 15, 1966, č. 45, s. 2; F. Vodička: „Kritéria historického hodnocení“, *Literární noviny* 15, 1966, č. 48, s. 5; L. Štoll: „Objektivní historická kritéria“, *Literární noviny* 15, 1966, č. 51, s. 5; M. Červenka: „Objektivní kritéria“, *Literární noviny* 16, 1967, č. 1, s. 5; F. Vodička: „Subjektivistická zaslepenost“, *Literární noviny* 16, 1967, č. 2, s. 3.
  - ² L. Štoll: *O tvar a strukturu v slovesném umění. K metodologii a světonázorovým východiskům ruské formální školy a pražského literárního strukturalismu*. Academia, Praha 1966.
  - ³ M. Jankovič: „K pojetí sémantického gesta“, *Česká literatura* 13, 1965, č. 4, s. 319–326; týž: „Perspektivy sémantického gesta“. In: *Nesamozřejmost smyslu*. Československý spisovatel, Praha 1991, s. 23–40; týž: *Dílo jako dění smyslu*, Pražská imaginace – Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, Praha 1992.
  - ⁴ J. M. Lotman: „O exaktnosti v literární vědě“. Rozhovor s J. M. Lotmanem vedli M. Grygar, M. Jankovič, M. Červenka, *Literární noviny* 15, 1966, č. 45, s. 3.
  - ⁵ Vl. Dostál: „O světovém názoru, básnické individualitě a metodě literárního rozboru. Polemické poznámky proti oživenému strukturalismu“, *Nová mysl* 15, 1961, č. 1, s. 103–123, č. 2, s. 232–247; J. Mukařovský: „Odpověď na článek Vladimíra Dostála o světovém názoru, básnické individualitě a metodě literárního rozboru“, *Nová mysl* 15, 1961, č. 3, s. 359–367.
  - ⁶ F. Vodička: „Literární historie, její problémy a úkoly“. In: *Čtení o jazyce a poezii*. Uspoř. B. Havránek a J. Mukařovský, Družstevní práce, Praha 1942, s. 309–339, a násl.
  - ⁷ F. Vodička: „Kritéria historického hodnocení“, *Literární noviny* 15, 1966, č. 48, s. 5.
  - ⁸ O tom více viz P. Janoušek: „Rok před“. In: *Rok 1947. ÚČL AV ČR*, Praha 1998, s. 13–26.
  - ⁹ M. Jankovič: „K pojetí sémantického gesta“, *Česká literatura* 13, 1965, č. 4, s. 321.
  - ¹⁰ J. Mukařovský: „O jazyce básnickém“. In: *Kapitoly z české poetiky II*. Svoboda, Praha 1948, s. 78–128.
  - ¹¹ M. Jankovič: „Perspektivy sémantického gesta“. In: *Nesamozřejmost smyslu*. Československý spisovatel, Praha 1991, s. 23; S. Davydov: „From ‘Dominant’ To ‘Semantic Gesture’: A Link Between Russian Formalism and Czech Structuralism“. In: R. L. Jackson and Stephen Rudy (editors): *Russian Formalism: A Retrospective Glance*. New Haven: Yale Center for International and area Studies 1985, s. 96–113.
  - ¹² P. N. Medvedev: *Formal’nyj metod v literaturovedenii*. Privoj, Leningrad 1928, s. 11–142. Těž: B. M. Engel’gardt: *Formal’nyj metod v istorii literatury*. Leningrad 1927, s. 9–52.
  - ¹³ G. Tihanov: „Zametki o dispute formalistov a marksistov 1927 goda“, *Novoe literaturnoe obozrenie*, 2001, č. 50.
  - ¹⁴ V. Mathesius: „Deset let Pražského lingvistického kroužku“, *Slovo a slovesnost* 2, 1936–1937, č. 3, 4. čtvrtletí 1936, s. 137–145.

- ¹⁵ Z formalistů na schůzích PLK přednášeli B. Tomaševskij (7. 2. 1928) a J. Tyňanov (16. 12. 1928). Viz k tomu J. Vachek: *U základů pražské jazykovědné školy*. Academia, Praha 1970. Práce Šklovského vyšla těsně před knižním vydáním *Estetiky dramatického umění* O. Zicha a podle Mukařovského recenze zapůsobila opožděně.
- ¹⁶ Tento názor sdílí M. Červenka jako redaktor vydání studie z roku 1969; naposled byla jeho argumentace dálkově doplněna D. Turečkem, jehož konferenční příspěvek odkazuje k polemické stránce „přehledu“ (D. Tureček: „K Vodičkovu modelu literární historie“. In: *Felix Vodička 2004*. Sborník příspěvků z kolokvia pořádaného ÚČL AV ČR k třicátému výročí úmrtí badatele dne 29. ledna 2004. K vydání připravila Alice Jedličková, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2004, s. 10 a násl.).
- ¹⁷ F. Vodička: „Literární historie, její problémy a úkoly“. In: *Čtení o jazyce a poezii*. Uspoř. B. Havránek a J. Mukařovský, Družstevní práce, Praha 1942, s. 316.
- ¹⁸ Tamtéž, s. 319.
- ¹⁹ H. Taine: *Filozofie umění*. Přeložil a úvodní studii napsal prof. O. Sykora, edice Rozhledy, Praha 1897, s. 5–38, 42–83. Viz též H. Taine: *Dějiny literatury anglické*. Přel. prof. O. Sykora, Nakl. B. Kočí, Praha 1902–1910, Sv. I, s. I–XLII.